

Tytuł: Edukacja interkulturowa

Autor: Magdalena Dakowska

Rodzaj materiału: artykuł

Data publikacji: 2006-01-13

Edukacja międzykulturowa

Zapytani o wielokulturowość, odpowiadamy: oczywiście, my to od dawna robimy. Organizujemy w szkole dni poświęcone różnym kulturom, robimy wystawy prac uczniów, tematyczne gazetki ściennie, festiwale... To dobrze, ale czy to wystarczy? Nauka o innych kulturach, o zwyczajach dalszych i bliższych sąsiadów to tylko i aż pierwszy krok. Sama wiedza to nie wszystko. Aby prawdziwie zrozumieć otaczający nas świat, przezwyciężyć w sobie lęk przed Obcym, potrzeba kolejnego kroku. Jest nim edukacja międzykulturowa.

Dlaczego edukacja międzykulturowa?

Potrzeba edukacji międzykulturowej pojawiła się w związku ze zmianami społecznymi we współczesnym świecie. W wyniku dwóch wojen światowych tradycyjne wspólnoty i społeczności rozpadły się. Wiele z nich zostało fizycznie zgładzonych lub przemieszczonych terytorialnie. Wiele dotychczasowych więzi społecznych zostało zerwanych, a ciągłość kulturowa przerwana. Dynamiczny rozwój gospodarczy Zachodu w II połowie XX wieku pogłębił podział świata na kraje rozwinięte i tzw. Trzeci Świat. W efekcie rozpoczął się masowy napływ imigrantów z ubogich rejonów świata oraz z terenów objętych konfliktami etnicznymi czy religijnymi. Rozwój systemów komunikacyjnych i informatycznych niezwykle ułatwił szybką wymianę informacji i przemieszczanie się ludzi. W efekcie tych procesów społecznych dzisiejszy świat to ruchome, niestabilne wspólnoty ludzkie i wielokulturowe społeczeństwa, w których tradycyjny podział na „swoich” i „obcych” traci sens. Europa jest obecnie w fazie kształtowania nowego modelu współżycia ludzi różnych narodów, kultur i religii.

Czy polskiej szkole potrzebna jest edukacja międzykulturowa?

W Polsce przed 1989 rokiem pojęcia wielokulturowości i międzykulturowości były pojęciami nieobecnymi. Dopiero po upadku komunizmu zaczęto odbudowywać mit II Rzeczypospolitej – wielonarodowego państwa, w którym mieszkali obok siebie przedstawiciele różnych nacji i religii. Dziś w Polsce żyje ok. 800 tysięcy przedstawicieli innych narodowości: Ukraińcy, Niemcy, Białorusini, Litwini, Łemkowie, Ormianie, Czesi, Słowacy, Cyganie, Żydzi, Tatarzy i in. Duża ich część to tzw. „miejscowi” zamieszkujący w Polsce od wielu pokoleń. Otwarcie Polski związane z wejściem do Unii Europejskiej wiąże się z możliwością napływu imigrantów. Ale nawet w tych częściach świata, gdzie nie ma zwiększonej imigracji, istnieją konflikty mające źródło w braku zrozumienia dla różnych grup

i różnych stylów życia w obrębie jednego społeczeństwa. Stąd płynie pilna potrzeba edukacji młodych ludzi. Przygotowanie młodzieży do życia w wielokulturowym i wielowymiarowym społeczeństwie jest jednym z ważniejszych zadań szkoły.

Europa musi odnaleźć dla siebie nowy mit, w którym będzie miejsce dla Innego i taki język, w którym można się będzie z nim porozumiewać w obrębie jednej wspólnoty. /Krzysztof Czyżewski, Ośrodek „Pogranicze - sztuk, kultur, narodów”

Co to jest edukacja międzykulturowa?

Edukacja międzykulturowa to więcej niż uczenie o innych kulturach, folklorze, języku, religii i kuchni. To więcej niż szkolna wiedza, kim są nasi sąsiedzi. Jest to przede wszystkim warsztat obejmujący kształtowanie postaw i umiejętności kontaktu z innymi. Ktoś powie: nas ten problem nie dotyczy, nie mamy w klasie dzieci imigrantów. Jednak kształcenie w sobie kompetencji kulturowych niezbędne jest nie tylko w kontaktach z przedstawicielami innych kultur, ale również z osobami z naszego kręgu kulturowego, którzy żyją, myślą inaczej niż my. Edukację międzykulturową warto rozpocząć od własnego podwórka. W takim samym stopniu jak kontaktów z imigrantami dotyczy ona stosunku do osób niepełnosprawnych, osób żyjących na marginesie społecznym czy dotkniętych biedą. Każdy jest innym. Każdy jest twórcą kultury. Edukacja międzykulturowa w przeciwieństwie do tradycyjnego uczenia „z zewnątrz”, czy też „z góry”, pozwala uczyć „do środka”, czyli od innych i z innymi.

Metody i sposoby pracy

Dla polskiej szkoły priorytety edukacji europejskiej są często prawdziwą rewolucją: akceptacja różnorodności kulturowej, dowartościowanie kultur mniejszości, uwzględnienie pozaszkolnych doświadczeń w procesie uczenia się. Niezwykle pomocne w prowadzeniu zajęć z zakresu edukacji międzykulturowej są aktywizujące metody pracy:

- socjodrama, wchodzenie w role
 - metoda projektu
 - debata
 - dyskusja
 - bezpośredni kontakt z przedstawicielami danej kultury
 - przeprowadzanie wywiadów
 - projekty międzynarodowe
 - metoda NIKE
 - poznawanie zabytków danej kultury i opieka nad nimi
 - korespondencja *penpal*
-

Na czym polega metoda NIKE?

Jednym ze sposobów rozwijania w uczniach kompetencji kulturowych jest metoda NIKE (*Nauczanie interkulturowe w kontekście europejskim*), która skupia się na różnorodności obecnej w szkolnej klasie. Różnorodność to nie tylko różnice, ale również podobieństwa. Uczniowie różnią się między sobą, ale w wielu aspektach są do siebie podobni. Wszyscy skądś pochodzą, mają różne umiejętności i różne sposoby wyrażania siebie oraz komunikowania się z kolegami i nauczycielem. NIKE pomaga nauczycielowi zorganizować lekcje w taki sposób, aby wykorzystać obecną w klasie różnorodność, pokazać jej wartość i przekonać, że jest ona przydatna w nauce i wspólnym działaniu. Każdy uczeń musi popatrzeć na każdego swojego kolegę jako na Innego i uznać go za równoprawnego twórcę kultury. Ważnym aspektem NIKE jest rotacja zadań – w czasie kolejnych spotkań warsztatowych każdy uczeń ma szansę spróbować swoich sił realizując inne zadanie, tak by zarówno on sam jak i jego rówieśnicy mogli odkryć swoje mocne strony.

Cele NIKE to :

Wspólna praca

- patrzeć na rzeczy z różnych perspektyw
- umiejętność prawdziwego słuchania innych
- komunikowanie swojego zdania
- akceptowanie zmian i radzenie sobie z tymi zmianami w sposób elastyczny
- praca i myślenie kreatywne
- używanie umiejętności posiadanych przez innych...

W Akademii SUS CEO proponuje szkolenie *Edukacja interkulturowa - ścieżka do zrozumienia innych*, które jest prowadzone w ramach projektu NIKE. Szczegóły na stronie www.ce.org.pl/akademia

Międzynarodowy projekt CLIEC

Od roku 2002 CEO bierze udział w międzynarodowym projekcie CLIEC (*Nauczanie we współpracy w kontekście europejskim*). Celem projektu jest wprowadzenie edukacji interkulturowej, metody NIKE i scenariuszy lekcji NIKE do szkół w Polsce, Islandii i Hiszpanii. Międzynarodowa grupa nauczycieli i trenerów przeszła intensywny, praktyczny trening metody NIKE, zapoznała się ze scenariuszami opracowanymi przez Centrum Edukacji Interkulturowej w Gandawie i zaadoptowała je do użytku w swoich krajach. Opracowane materiały mają służyć do przeszkolenia następnych trenerów i nauczycieli nauczania zintegrowanego.

Opracowane materiały:

- Podręcznik NIKE

O ile nie jest stwierdzone inaczej, prawa do materiału posiada Centrum Edukacji Obywatelskiej. Tekst jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska. Licencja nie obejmuje zdjęć i materiałów graficznych.

- Seria scenariuszy "Świętować razem?"
- Seria scenariuszy "Odkręcona śrubka"
- Seria scenariuszy "Orzeł czy reszka?"

Autorzy: An Vleurick, Filip Paelman, Cis Verschaeve, Marc Smolenaers, Jos Vanlandschoot, Koen Van Gorp, Gerda Broekmans

Ślady wspólnej przeszłości

Dobłą okazją bezpośredniego spotkania z innymi kulturami może być udział w programie *Ślady przeszłości*. Młodzi ludzie poszukują w swojej miejscowości ciekawych, ale zapomnianych zabytków i podejmują się ich „adopcji”, otaczają je opieką, zabiegają o renowację. Przywracają pamięć o miejscach i ludziach z nimi związanych. Nieprzypadkowo młodzi tak często wybierają zabytki, pamiątki przypominające o wielokulturowej przeszłości Polski: ewangelickie cmentarze, prawosławne kapliczki, żydowskie synagogi. Podjęcie opieki nad obiektem związanym z inną niż nasza kultura, jest czymś więcej niż przygotowanie czy wysłuchanie referatu na zadany temat. Wykonanie **konkretnych działań** związanych z „adopcją” zabytku pomaga uczniom nawiązać **bezpośredni, emocjonalny kontakt** z historią, którą odkrywają. Własne poszukiwania potrafią bardziej oddziaływać na wyobraźnię uczniów niż najlepszy wykład.

Uczniowie:

- wykonują prace porządkowe i próbują zdobyć jak najwięcej informacji o swoim obiekcie,
- docierają do archiwów, dokumentów, bibliotek,
- kontaktują się z ludźmi związanych z ich zabytkiem,
- dokonują aktu symbolicznej adopcji, który może mieć charakter uroczystości z udziałem lokalnych władz i mediów,
- dokumentują swoje działania,
- przygotowują różnego rodzaju działania artystyczne i edukacyjne skierowane do rówieśników oraz dorosłych współmieszkańców miejscowości i regionu.

Często opieka nad adoptowanymi zabytkami staje się elementem szkolnej tradycji, a podejmowane przez uczniów działania stale rozwijają w nich chęć poznawania innych kultur, a przez to i tej własnej.

W zależności od wybranego tematu projekt może być realizowany na lekcjach historii, polskiego, geografii, plastyki, w ramach ścieżki regionalnej, może również stanowić ciekawy pomysł na zajęcia pozalekcyjne i koła zainteresowań.

Więcej informacji na stronie www.ceo.org.pl/slady

➤ Ślady kultury prawosławia

Już czwarty rok uczniowie zajmują się najstarszą częścią cmentarza prawosławnego w Brzeźnie(woj. lubelskie). Adopcja zaniedbanego, opuszczonego, zapomnianego cmentarza w Brzeźnie dała początek wielu interesującym działaniom o charakterze wielokulturowym. Uczniowie zaaranżowali **wystawę** prac malarskich, fotograficznych i multimedialnych pt. "Anioł w mojej wyobraźni", przedstawiającą postać anioła w kontekście różnych religii. Zorganizowali specjalny **wieczór poetycki** oraz **wystawę fotograficzną** prezentującą dawne cerkwie. **Wydali album** pt. "Pod kopułami chmur". W tym samym czasie uczniowie z innych klas zrealizowali projekt "Symbolika krzyża", który zakończył się **pokazami multimedialnymi** i wydaniem albumu. W szkole odbyły się również warsztaty, w których uczestniczyli uczniowie z przygranicznej szkoły w Zabuzu na Ukrainie. W trakcie pobytu goście zwiedzili wystawy związane z czteroletnią realizacją projektu *Ślady przeszłości*. Koledzy z Zabuzu pragną przystąpić do *Śladów* na swoim terenie...

➤ Ślady kultury ukraińskiej

W ramach projektu „Sąsiedzi” młodzież z Dobrego Miasta (woj. warmińsko-mazurskie) poznawała kulturę mniejszości ukraińskiej, w szczególności obrzędy bożonarodzeniowe oraz wytwory sztuki artystycznej. Młodzi ludzie przeprowadzali **wywiady** z przedstawicielami mniejszości ukraińskiej zamieszkującymi Dobre Miasto i okolice. Mieli też okazję poznać **kolędy i szchedriłki** ukraińskie oraz nauczyć się wyszywania **haftem** krzyżykowym, charakterystycznym dla zdobnictwa ukraińskiego. Tę umiejętność wykorzystali przygotowując zaproszenia na finałową prezentację projektu. **Spotkanie** odbyło się w wigilijnej atmosferze. Były ukraińskie kolędy, potrawy - korowaj i kutia, wystawa wyszywanek wykonanych przez uczennice i przez zaproszonych gości. Pod choinką zgodnie ze zwyczajem ukraińskim leżała na sianku ikona przedstawiająca Boże Narodzenie. **Bezpośredni kontakt** z nieznanymi wcześniej mieszkańcami Dobrego Miasta sprawił, że uczniowie zapragnęli głębiej poznać obyczaje i obrzędy ukraińskie, a także inne grupy etniczne, zamieszkujące ich gminę.

➤ Ślady kultury niemieckiej

Nauczyciele wraz z uczniami w Kamieniu Krajeńskim (woj. kujawsko-pomorskie) od kilku lat ratują zapomniane cmentarze ewangelickie. W okolicy jest ich aż sześć. Dotąd nikt się nimi nie zajmował, bo są przecież „niemieckie”. Nauczyciele i uczniowie **własnymi siłami** usuwali chaszcze i połamane drzewa. W ten sposób zainteresowali sprawą lokalne władze, które wkrótce otoczyły cmentarze opieką i przeprowadziły prace porządkowe. Ze starych

latarni bezrobotni zespawano dwa krzyże. Przy drodze na Chojnice znów jest cmentarz. Ponoć największe rozrabiaki klasowe w tym miejscu pokorniej i przychodzą zapalić znicz na Wszystkich Świętych.

Na kresach wschodnich zobaczyłem zdewastowane polskie cmentarze i zastanawiałem się, co w Polsce stało się z grobami dawnych mieszkańców. Nie trzeba było się wiele rozglądać. Ślady po Żydach i ewangelikach zostały zatarte. A przecież oni tu żyli, umierali i gdzieś zostali pochowani. / burmistrz Kamienia Krajeńskiego

➤ Ślady kultury żydowskiej

Młodzi ludzie z Będzina otoczyli opieką żydowski cmentarz, który należy do najciekawszych na terenie Śląska i Zagłębia. Zachowane nagrobki są jednymi z najstarszych. Cmentarz na Górze Zamkowej był uważany przez mieszkańców za miejsce mało ciekawe i zaniedbane, które należy omijać z daleka. Młodzi ludzie długo zastanawiali się, jak najlepiej opowiedzieć historię kirkutu. Uznali, że uczynią to poprzez **własne prace fotograficzne**. Przygotowali **wystawę zdjęć**. W ramach prezentacji projektu zaproszeni goście **odwiedzili Synagogę Mizrahi**, którą niedawno odkryto po ponad 60 latach w jednej z będzińskich kamienic, oraz **cmentarz żydowski**, na którym historyk z Muzeum Zagłębia wprowadzał w tajniki odczytywania macew. Mieszkańcy Będzina mają możliwość oglądania fotografii uczniów w Miejskiej Bibliotece Publicznej.

Ustaliliśmy, że w naszej miejscowości przed wojną mieszkało kilka rodzin żydowskich. Z opowieści jednej z najstarszych mieszkanek Brzeźna, wynika, że byli oni bardzo sympatyczni,

oszczędni, przyjacielsko nastawieni do sąsiadów. A przede wszystkim byli polskimi patriotami. /uczennice Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Brzeźnie

Sprawiedliwi pośród nas

CEO oraz Stowarzyszenie Dzieci Holokaustu realizują projekt, w którym młodzież nawiązuje kontakt z odznaczonymi tytułem "Sprawiedliwy wśród narodów świata". Poznanie losów tych, którzy z narażeniem życia swojego i innych członków rodziny, ratowali osoby o odmiennej kulturze i religii może znacząco przyczynić się do kształtowania systemu wartości współczesnej młodzieży i udowodnić, że w obronie praw człowieka wielu ludzi stać na prawdziwe bohaterstwo.

W ramach projektu młodzi ludzie:

- poznają losy osób, które ratowały Żydów skazanych na śmierć w czasie II Wojny Światowej,
- spisują historie osób noszących tytuł "Sprawiedliwych",
- odkrywają miejsca i dokumenty - świadectwa tych dramatycznych wydarzeń,
- przypominają innym członkom lokalnych społeczności o minionych wydarzeniach.

W czerwcu 2005 r. w Synagodze Nożyków w Warszawie odbyła się Ogólnopolska Prezentacja projektów "Sprawiedliwi wśród Narodów Świata - sprawiedliwi wśród nas". "Sprawiedliwi" to osoby w podeszłym wieku. Obecnie żyje ich w Polsce około dwóch tysięcy. Każdego roku wielu z nich odchodzi, zabierając ze sobą swoją historię i skazując ją na zapomnienie.

Kultura pokoju nie kłóci się w żaden sposób ze zdrowym patriotyzmem, ale nie ma w niej miejsca na nacjonalizm i małostkowość./ Jan Paweł II

Polecamy scenariusze *Zmieniamy świat wokół nas; Są tacy jak my; Świadkowie historii*

dostępne na stronie www.ce.or.pl/slady

Jak zrozumieć islam?

Imigranci i uchodźcy muzułmańscy stali się w Polsce znaczącą mniejszością, w ciągu ostatnich 15 lat ich liczba wzrosła z ok. 5 tys. do 20-25 tys. Znaczna część naszego społeczeństwa w stosunku do muzułmanów żywi silniejsze lub słabsze uprzedzenia. Przyczyną lęku jest to, że negatywne cechy grupy terrorystów islamskich przenoszone są na wszystkich muzułmanów. A przecież nie można zapominać, że w Polsce od kilkuset lat żyje mniejszość tatarska, która w historii polski nieraz dała dowody przywiązania i wierności wobec państwa polskiego wstawiając się w walkach od czasów Sobieskiego po II wojnę

światową. Aby zmienić postawę wobec mniejszości muzułmańskiej należy uczniom dostarczyć wiedzy i pokazać świat kultury islamu od najbardziej ludzkiej strony – rodziny, obyczajów, świąt, wychowania dzieci.

W 2005 roku CEO wraz z Ambasadą Stanów Zjednoczonych rozpoczęło pracę nad przygotowaniem projektu *Zrozumieć islam*, który ma na celu przybliżenie uczniom oraz nauczycielom problematyki związanej ze kulturą islamu. W ramach projektu została opracowana strona internetowa www.ceo.org.pl/islam

Nauczyciele znajdą tam:

- scenariusze lekcji (m.in. *W świecie islamu*, *Kto nosi chustę*),
- „atlas” z informacjami o krajach islamu,
- kącik kinomana;
- praktyczne linki, m.in. do leksykonu *Nie bój się islamu* wydanego przez wydawnictwo Więź, w którym można znaleźć opracowane zagadnienia takie jak: święta muzułmańskie, obrzędy rodzinne, kobieta i mężczyzna w islamie.

Warto zachęcić uczniów, by przysyłali nam swoje relacje, wspomnienia z podróży do krajów islamu lub recenzje z filmów dotyczących kultury islamu, które obejrzel.

- W grudniu 2005 w Ambasadzie USA w Warszawie odbyła się konferencja pt. "Życie społeczności muzułmańskiej w Ameryce", podczas której uczniowie mieli możliwość zadać pytania specjalistom.

Doświadczenia przebywania latami wśród dalekich Innych uczy mnie, że tylko życzliwość do drugiej istoty jest tą podstawą, która może poruszyć w niej strunę człowieczeństwa. /Ryszard Kapuściński

Korespondencja ze szkołami w Indiach

Dzięki stałemu kontaktowi ze szkołami w Indiach, jaki nawiązała jedna z pracowniczek CEO,

polscy uczniowie mogą:

- prowadzić korespondencję z rówieśnikami w Indiach w języku angielskim;
- poznawać uczniów z Indii, dowiadywać się jak wyglądają ich lekcje w szkołach, jakich przedmiotów się uczą, jak wyglądają domy, w których mieszkają, itp.;
- poznawać kulturę Indii poprzez listy otrzymane od uczniów indyjskich szkół.

Inne dobre przykłady

Ośrodek "Pogranicze - sztuk, kultur, narodów" w Sejnach to praktyczna szkoła uczenia się radości płynącej z poznawanej wielości kultur.

Przez dwa tygodnie lipca Mostar przeżywał obłęd młodych ludzi z Polski i Anglii. Ich bośniaccy rówieśnicy gospodarzyli spotkaniu. Z aparatami cyfrowymi w rękach, notatnikami, szkicownikami i kamerami portretowali przechodniów, budynki. Prócz tego uczyli się sztuki aktorskiej w teatrze w Mostarze, śpiewali bośniackie sevdalinki, lepiли gliniane tabliczki z ornamentami miasta, pisali utwory literackie o słynnym moście zniszczonym w czasie wojny na Bałkanach. Spotykali się z miejscowymi rzemieślnikami, artystami, dziennikarzami, historykami, a nawet teologiem z uniwersytetu w Sarajewie. Tak przebiegały warsztaty artystyczne pt. „Stary Most” zorganizowane przez Pogranicze.

Sytuacje pograniczne tworzą najbardziej wyrafinowane estetycznie kształty, najwspanialszą poezję, literaturę i sztukę, bo tylko to jest w stanie sprostać najtrudniejszej ze sztuk – sztuce współżycia z innym w całym splocie różnic, sprzeczności, historycznych urazów, osobnych racji i odrębnych wierzeń. / Krzysztof Czyżewski